

Eduskunnan työelämä ja tasa-arvovaliokunnalle
3.6.2026

Asia: K 2/2026 vp Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2026

Pakolaisneuvonta ry:n lausunto

Pakolaisneuvonta kiittää mahdollisuudesta lausua Yhdenvertaisuusvaltuutetun eduskunnalle antamasta kertomuksesta.

Lausunnossa keskitytään Pakolaisneuvonnan erityisosaamisalueisiin eli kansainväliseen suojeluun ja perheenyhdistämiseen sekä paperittomuuteen ja ihmiskauppaan liittyviin kysymyksiin eli kertomuksen lukuihin 4 (Ulkomaalaisten asema ja oikeudet Suomessa), 5 (Maastapoistamisen valvonta) sekä 6 (Ihmiskaupparaportointi). Lausunnossa nostetaan aiheen laajuuden takia lähinnä esimerkinomaisesti esiin Pakolaisneuvonnan käytännön työssä esille tulevia ulkomaalaisten asemaan ja oikeuksiin, maastapoistamiseen ja ihmiskauppaan liittyviä kertomuksessa esitettyä tukevia ja täydentäviä näkökohtia ja kysymyksiä.

Pakolaisneuvonta kannattaa kertomuksessa näiltä osin esitettyjä suosituksia.

1 Ulkomaalaisen asema ja oikeudet Suomessa (kertomuksen luku 4)

Kuten valtuutetun kertomuksessa nostetaan esiin, niin kuluvalle hallituskaudella tehdyt useat muutokset ovat johtaneet siihen, että ulkomaalaislain sääntelystä on tullut entistä yksityiskohtaisempaa ja sirpaleisempaa ja muutosten yhteisvaikutuksia ja niiden mahdollisia vaikutusketjuja on vaikea tunnistaa. Samaan aikaan Eduskunnassa äärimmäisen tiukalla aikataululla käsiteltävä ja 12.6.2026 sovellettavaksi tuleva EU-pakti ja sen kansallinen täytäntöönpano yhdessä maastapoistamista koskevien ehdotusten kanssa lisäävät entisestään säädösten vaikeaselkoisuutta sekä lisäävät oikeusturvaheikennysten negatiivisia vaikutuksia.

Pakolaisneuvonta huomauttaa, että lukuisat jo vuonna 2015 ja tällä hallituskaudella toteutetut sekä vireillä olevat lakimuutokset, mukaan lukien Eduskunnassa käsiteltävänä oleva EU-paktin täytäntöönpanoa koskeva esitys sekä nyt käsiteltävänä oleva esitys lisäävät paperittomuutta ja vievät paperittomilta käytännössä kaikki mahdollisuudet oleskeluluvan saamiseen eli oleskelunsa laillistamiseen. Myös useat selvitykset ja tutkimustieto osoittavat, että paperittomuuden lisääminen ja pitkittäminen lisää muun muassa hyväksikäytön riskiä eikä ole sen enempää yksilön kuin myöskään yhteiskunnan etu.

Haavoittuvan aseman tunnistamiseen ja huomioon ottamiseen liittyvät puutteet on läpiluotaava ongelma kaikissa ulkomaalaisasioissa, korostuen kansainvälistä suojelua hakevien sekä ihmiskaupan uhrien kohdalla. Päätöksenteossa ja uskottavuuden arvioinnissa ei tunnisteta eikä huomioida riittävästi uhrin haavoittuvuutta tai esimerkiksi trauman vaikutusta kykyyn antaa selvitystä asiassa tai muistaa yksityiskohtia. Jatkossa haavoittuvan aseman ja siihen liittyvien erityistarpeiden tunnistaminen sekä huomioon ottaminen sekä lain että käytännön tasolla tulisi nostaa prioriteetiksi ulkomaalaisasioissa.

Tällä hallituskaudella toteutetut ulkomaalaislain tiukennukset sekä EU-paktin täytäntöönpanossa kansallinen harkintavallan käyttö perustuu käytännössä yksinomaan Petteri Orpon hallitusohjelman tavoitteisiin ja kirjauksiin. Näin siitä huolimatta, että esimerkiksi perustuslakivaliokunta ja oikeuskansleri ovat useaan otteeseen todenneet valtiosääntöoikeudellisissa kannanotoissa, että pelkkä hallitusohjelman kirjaus ei riitä hallituksen esityksen pääasialliseksi perusteluksi (ks. esim. PeVL 16/2024 vp, kohta 9 ja OKV/2824/21/2024, s. 2–3, OKV/1772/10/2023 ym., s. 3, OKV/1486/21/2024, s. 8–9).

Perus- ja ihmisoikeuksia rajoittavan sääntelyn on täytettävä perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset. Perusoikeuksien rajoitusten on oltava tarkkarajaisia ja riittävän täsmällisesti määriteltäviä. Rajoitusten olennaisen sisällön tulee ilmetä laista, ja lain kirjausten perusteella pitää voida ennakoida rajoitusten todellista käyttöä. Rajoitusperusteiden tulee olla hyväksyttäviä ja oikesuhtaisia ja niille tulee osoittaa riittävän painava yhteiskunnallinen intressi. Rajoittamisen tulee olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatima ja rajoitusten tulee olla välttämättömiä hyväksyttävän tavoitteen saavuttamiseksi ja suhteellisuusvaatimuksen mukaisia.

Pakolaisneuvonta kannattaa Yhdenvertaisuusvaltuutetun suosituksia. Lisäksi lakia tulisi selkeyttää korjaamalla vuosi sitten voimaan tulleella lakimuutoksella (147/2025) muutettu ulkomaalaislain 40 §, jolla luotiin järjetön tilanne, jossa monella ulkomaalaisella on valitusvaiheessa ulkomaalaislain mukaan oikeus oleskella, mutta samalla katsotaan, että hän oleskelee laittomasti.

Toukokuussa 2025 voimaan tulleella lainmuutoksella muutettiin ulkomaalaislain 40 § eli eriteltiin laillinen oleskelu, laitton oleskelu ja oikeus oleskella sekä lisättiin lakiin laittoman oleskelun määritelmä (3 §). Nämä muutokset ovat johtaneet siihen, että Maahanmuuttovirasto on katsonut kielteisen jatkolupapäätöksen tai oleskeluluvan peruuttamispäätöksen ja maastapoistamispäätöksen saaneiden olevan laittomasti maassa, vaikka heillä on ulkomaalaislain mukaan oikeus oleskella odottaessaan tuomioistuimen päätöstä tekemäänsä valitukseen. Käytännössä lakimuutoksen seurauksena on ollut myös esimerkiksi se, että nämä ihmiset tippuvat jo valitusaikana, heti Maahanmuuttoviraston kielteisen päätöksen jälkeen pois Kelan myöntämältä asumisperusteiselta sosiaaliturvalta (Kelan linjaus tullut voimaan 1.4.2026) eli siirtyvät hyvinvointialueiden vastuulle (esimerkiksi asumislisän osalta toimeentulotuen

varaan) tai paperittomille myönnettävien palveluiden varaan tai kokonaan turvaverkkojen ulottumattomiin.

2 Pääsy turvapaikkaprosessiin ja ehdoton palautuskielto on turvattava kaikissa tilanteissa (luku 4.1)

Pakolaisneuvonta katsoo, että tältä osin Yhdenvertaisuusvaltuutetun suositukset ovat oikeusvaltiossa välttämättömiä.

Ehdoton palautuskielto ja joukkokarkotuksen kieltä ovat demokraattisen oikeusvaltion kulmakiviä. Tähän liittyen oikeus hakea turvapaikkaa on turvattava kaikissa maahantulon tilanteissa.

Kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa on aina kyse perustavanlaatuisista ihmisoikeuksista ja ehdottoman palautuskiellon noudattamisesta. Virheellinen kielteinen päätös tarkoittaa hakijalle todellista vaaraa joutua kidutuksen, muun epäinhimillisen kohtelun kohteeksi tai hengenvaaraan, eli seuraukset ovat korjaamattomia. Valtion ja päätöksestä vastaavien viranomaisten näkökulmasta väärän kielteisen päätöksen täytäntöönpano merkitsee ehdottoman ihmisoikeusvelvoitteen rikkomista.

Perus- ja ihmisoikeuksien sekä oikeusvaltioperiaatteen kanssa ristiriidassa olevaa poikkeuslakia ei tule ottaa sovellettavaksi eikä sen määräaikaa tule jatkaa. Lisäksi rajavartiolaitos tulee uudistaa ehdotetulla tavoin, jotta varmistetaan aito ja tehokas pääsy turvapaikkamenettelyyn. Joulukuusta 2023 suljettua olleella itärajalta tulee turvata mahdollisuus turvapaikan hakemukseen - esimerkiksi avaamalla rajanylitys paikkoja, joissa tämä mahdollistetaan.

Kuten kertomuksessa korostetaan niin turvapaikan hakua rajoittavalle poikkeuslaille on laillisia, perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista paremmin turvaavia vaihtoehtoja. Tässä kuussa sovellettavaksi tulevaan EU-paktiin sisältyvä kriisiasetus säätää keinoista, joilla voidaan vastata myös välineellistettyyn maahanmuuttoon. EU-pakti ei mahdollista turvapaikkahakemusten vastaan oton rajoittamista Suomen poikkeuslain mukaisesti.

3 Erityisosaamisen merkitys turvapaikkamenettelyssä ja riippumaton monitorointimekansimi

Pakolaisneuvonta pitää tärkeänä, että rajavartiolaitoksen perus- ja ihmisoikeusosaamista vahvistetaan ja riippumaton perusoikeuksien seuranta on varmistetaan EU-paktin mukaan tuomissa uusissa menettelyissä yhdenvertaisuusvaltuutetun edellyttämällä tavoin. Paktin täytäntöönpanoa koskevassa esityksessä (HE 52/2026 vp) todetaan täysin riittämättömällä tavalla,

että rajatarkastusviranomaisten koulutusvaatimuksiin kuuluu haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden kohtaamiseen liittyvää koulutusta. Tämä ei vastaa missään määrin seulonta-asetuksessa edellytettyä koulutusta ja erityisosaamista. Koulutuksen ja erityisosaamisen turvaaminen edellyttää myös kansalaisyhteiskunnan asiantuntijoiden (esimerkiksi Psykotraumatologian keskus) osallistamista. Kansalaisyhteiskunnan asiantuntijuuden osallistaminen ja hyödyntäminen nostetaan esiin sekä paktissa että EUAA:n ohjeistuksissa, mutta sivuutetaan luonnoksessa täysin.

Erityisosaaminen turvapaikkamenettelyssä tarkoittaa myös ylikansallisten, eli paitsi EIT:n, niin myös esimerkiksi YK:n komiteoiden ratkaisukäytännön huomioon ottamista. Kansallisesti Suomea vastaan annetut ratkaisut ja myös täytäntöönpanokiellot tulisi analysoida ja ottaa huomioon päätöksenteossa eli turvata, että samoja virheitä ei tehdä uudelleen palautuskiellon loukkausten estämiseksi.

Pakolaisneuvonta kannattaa, että YVV vastaa monitorointimekanismista, joka seuraa perus- ja ihmis oikeuksien toteutumista seulontamenettelyssä ja rajamenettelyissä. Valtion on kuitenkin varmistettava menettelyasetuksen edellyttämä seulonta- ja rajamenettelyyn tosiasiallinen ja tehokas riippumaton seuranta, mikä tarkoittaa myös riittävää ja pysyväisluonteista resurssointia. Lisäksi monitoroinnille tulee turvata selkeät ja kattavat tiedonsaantioikeudet ja toimivaltuudet, jotta se voi toimia tehokkaasti ja vaikuttavasti. Jatkossa tulee lisäksi turvata seulonta- ja rajamenettelyssä tehtyjen perusteltujen oikeudenloukkauksia koskevien väitteiden asianmukainen tutkinta riippumattoman toimijan toimesta, kuten menettelyasetus edellyttää.

4 Turvapaikkamenettelyn laatuun on panostettava (luku 4.2)

Sujuva, laadukas ja oikeusturvatakeet täyttävä turvapaikkamenettely edellyttää alkuvaiheeseen panostamista eli etupainotteisuutta (ns. frontloading-periaate). Laadukas tehostaminen tarkoittaa, että hakijoille turvataan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa oikeudellinen neuvonta ja oikeusapu, erityisen haavoittuvan aseman ja erityistarpeiden tunnistaminen ja huomioon ottaminen sekä yksilöllinen perusteiden tutkinta.

4.1 Haavoittuvan aseman ja erityisen tuen tarpeen merkitys ja tunnistaminen

Asianmukainen menettely edellyttää erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien hakijoiden ja heidän erityistarpeidensa tunnistamista. Tämä vaatii asiantuntevaa neuvontaa, riittävästi aikaa ja mahdollisuuksia luottamuksen rakentamiseen sekä erityisosaamista niin viranomaisilta, vastaanoton työntekijöiltä kuin oikeudellista neuvontaa ja oikeusapua antavilta tahoilta. Nopeutta painottava tehostaminen ja rajamenettelyihin liittyvät olosuhteet aiheuttavat suurimman oikeusturvariskin juuri kaikkein haavoittuvimmassa

asemassa oleville hakijoille. Virheiden korjaaminen jälkikäteen on vaikeaa ja hidasta, pahimmillaan mahdotonta.

Haavoittuvassa asemassa ja erityisen tuen tarpeessa olevat hakijat muodostavat erittäin laajan ja moninaisen ryhmän. Haavoittuva asema ja erityisen tuen tarve ilmenevät hyvin eri tavoin, ja niiden tunnistaminen edellyttää erityisosaamista, riittävästi aikaa sekä luottamuksellisia ja asianmukaisia olosuhteita. Lisäksi tunnistaminen vaatii hakijan yksilölliset olosuhteet huomioon ottavaa oikeudellista neuvontaa ja oikeusapua.

EU-paktin mukanaan tuomat ja sen kansallisen täytäntöönpanon yhteydessä ehdotetut lisätiukennukset ja tehostamistoimet, joissa painotetaan nopeutta ja heikennetään tehokkaita oikeussuojakeinoja, merkitsevät suurinta oikeusturvariskiä kaikkein haavoittuvimmassa asemassa ja erityisen tuen tarpeessa olevien hakijoiden kohdalla.

Myös EU-pakti korostaa viranomaisten velvollisuutta tunnistaa erityisen tuen tarpeessa olevat hakijat ja tarjota heille heidän tarvitsemansa tuki, jotta he kykenevät kertomaan perusteistaan ja täyttämään paktin myötä lisääntyviä velvollisuuksiaan. Esityksessä ei kuitenkaan esitetä mitään konkreettista parannusta nykytilaan sen osalta, miten haavoittuvassa asemassa olevat hakijat ja heidän erityistarpeensa selvitetään. Ilman tarkennuksia EU-pakti ja sen täytäntöönpano tarkoittaa, että käytännössä haavoittuvan aseman ja erityistarpeiden tunnistaminen jää pelkäksi tavoitteeksi ja monien hakijoiden kohdalla lain kuolleeksi kirjaimeksi.

Haavoittuvassa asemassa ja erityisen tuen tarpeessa olevat hakijat muodostavat erittäin laajan ja moninaisen ryhmän. Haavoittuva asema ja erityisen tuen tarve ilmenevät hyvin eri tavoin, ja niiden tunnistaminen edellyttää erityisosaamista, riittävästi aikaa sekä luottamuksellisia ja asianmukaisia olosuhteita. Lisäksi tunnistaminen vaatii hakijan yksilölliset olosuhteet huomioon ottavaa oikeudellista neuvontaa ja oikeusapua.

Pakolaisneuvonnan käytännön työssä on erityisesti vuoden 2015 turvapaikkamenettelyn laadun romahtamisen (nopeutta painottava tehostaminen) ja oikeusturvaheikennysten jälkeen tullut esiin tapauksia, joissa haavoittuvassa asemassa oleva hakija – esimerkiksi seksuaalivähemmistöön kuuluva tai ihmiskaupan, kidutuksen tai muun vakavan väkivallan uhri – on tunnistettu vasta huomattavalla viiveellä, jopa yli kymmenen vuotta ensimmäisen hakemuksen jättämisen jälkeen. Uusintahakemukset eli jatkossa myöhemmät hakemukset ovat olleet keskeinen ja lähtökohtaisesti ainoa keino epäonnistuneen turvapaikkamenettelyn jälkeen korjata virheet, selvittää hakijan perusteet sekä tunnistaa mahdollinen haavoittuva asema ja kansainvälisen suojelun tarve. Tämä on vahvistettu myös YVV:n vuonna 2024

julkaisemassa selvityksessä uusintahakemusten merkityksestä turvapaikkaprosessissa.

Liian usein tunnistaminen on edellyttänyt asian viemisessä ylikansallisiin valvontaelimiin. Ylikansallisiin turvaudutaan vain, jos ei ole muuta vaihtoehtoa. Valitus ylikansallisiin edellyttää avustajalta isoa satsausta ja venymistä usein erittäin tiukalla ja ennakoimattomalla aikataululla, sekä ilman mitään takeita siitä, että saa mitään korvausta tehdystä työstä. Jatkossa tulee paremmin huomioida, että ehdottoman palautuskiellon loukkauksen estäminen on tosiasiasa valtion vastuulla.

Pakolaisneuvonta on joutunut tekemään kiireellisiä valituksia ja täytäntöönpanokieltihakemuksia muun muassa YK:n kidutuksenvastaiseen komiteaan tapauksissa, joissa kidutuksen uhria ei ole tunnistettu ja hakijalla on todellinen riski joutua käännytetyksi ja siten vakavaan vaaraan joutua uudelleen kidutuksen tai muun epäinhimillisen kohtelun kohteeksi. Ylikansallisiin vietyjen tapausten osalta viittaan jäljempänä esitettyyn (lausunnon kohta 9.1).

Pakolaisneuvonta katsoo, että turvapaikkamenettelyyn tulisi myös luoda selkeä valtakunnallinen malli tai mekanismi, jolla luodaan käytännön tasolla edellytykset velvoitteen noudattamiselle ja hakijoiden yhdenvertaiselle kohtelulle ja toimintatavat haavoittuvan aseman ja erityisen tuen tarpeessa olevien tunnistamiseksi sekä riittävän tuen turvaamiseksi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Kaikille turvapaikanhakijoita turvapaikkamenettelyn eri vaiheissa kohtaaville ja päätöksenteosta vastaaville tulee asettaa velvollisuus jatkuvaan kouluttautumiseen sekä turvata jatkuva ja laadukas koulutus haavoittuvan aseman ja sen viitteiden tunnistamisesta ja huomioon ottamisesta. Erityisosaamista vaaditaan turvapaikanhakijoiden vastaanotto- ja terveyspalveluissa, rajavartioiden ja poliisin suorittaessa seulontaa, Maahanmuuttovirastossa ja hallinto-oikeuksissa sekä oikeusavussa.

4.2 Oikeutta oikeusapuun ei tule rajata turvapaikkaprosessin missään vaiheessa

Keskeinen keino edistää turvapaikkaperusteiden ja haavoittuvan aseman oikea-aikaista selvittämistä ja tunnistamista, on oikeusavun tarjoaminen mahdollisimman varhaisesta vaiheesta alkaen.

Suomi on kuitenkin käyttämässä EU-paktiin sisältyvää harkintavaltaa säätämällä maksuttoman oikeusavun rajaamisesta hallintomenettelyissä vain välttämättömiksi katsottuihin toimenpiteisiin. Ehdotus perustuu uuteen ja epäselvään välttämättömyyskriteeriin, jolle ei esitetä tosiasiallista tarvetta tai asianmukaisia perusteita. Sääntely ei täytä lain selkeyden, tarkkarajaisuuden ja

ennakoitavuuden vaatimuksia, eikä siinä huomioida riittävästi avustajien ammattieettisiä velvollisuuksia.

Asiantunteva oikeusapu jo menettelyn alkuvaiheessa on keskeinen osa tehokasta ja oikeusturvan takaavaa turvapaikkamenettelyä. Se mahdollistaa turvapaikkaperusteiden, haavoittuvan aseman ja palautuskiellon loukkauksien tunnistamisen sekä ehkäisee virheellisiä päätöksiä ja tarpeettomia valituksia. Erityisen tärkeää oikeusapu on haavoittuvassa asemassa ja erityisen tuen tarpeessa oleville hakijoille.

Alkuvaiheen oikeusavun rajausta heikentää hakijoiden mahdollisuuksia valmistautua puhutteluun, saada avustajan tukea sekä esittää täydennystä ennen ja jälkeen puhuttelu. Rajausta vaarantaa oikeusturvan, perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen sekä lisää palautuskiellon loukkauksia. Samalla se siirtää asian selvittämistä valitusvaiheeseen, pidentää käsittelyaikoja ja kasvattaisi kustannuksia ilman osoitettavia säästöjä.

Aiemmat kokemukset vastaavista oikeusavun rajoituksista ovat osoittaneet niiden heikentävän oikeusturvaa ja menettelyn laatua. Myös tutkimuksissa ja perustuslakivaliokunnan kannanotoissa on korostettu oikeusavun ja avustajan läsnäolon merkitystä turvapaikkamenettelyssä.

Pakolaisneuvonta katsoo, että oikeusavun rajausta tulee poistaa, jotta turvapaikkamenettelyssä turvataan hakijoiden yhdenvertainen kohtelu ja oikeusturva.

4.3 Maksuton oikeudellinen neuvonta

EU-paktin kansallisessa täytäntöönpanossa on käytännössä sivuutettu se, että EU-sääntelyn tavoitteena on vahvistaa hakijoiden oikeusturvaa lisäämällä oikeudellista neuvontaa, ei korvata tai rajoittaa yksilöllistä oikeusapua. Sekä hallintovaliokunnan mietinnössä että lakivaliokunnan lausunnossa painotetaan, että Maahanmuuttoviraston antamaa yleisluonteista neuvontaa ei voida rinnastaa riippumattoman oikeusavustajan tarjoamaan oikeusapuun, mutta tästä huolimatta ne ovat hyväksyneet rajoituksen.

Pakolaisneuvonta katsoo, ettei maksuttoman oikeudellisen neuvonnan järjestämisestä ole arvioitu asianmukaisesti ja ettei ehdotettu malli täytä menettely- ja hallinta-asetuksen eikä hyvän hallinnon vaatimuksia. On varmistettava, että maksuttoman oikeudellisen neuvonnan järjestämistapa arvioidaan viipymättä uudelleen, kansalaisyhteiskunnan asiantuntijat osallistaen ja EUAA:n ohjeistus huomioon ottaen.

5 Rajamenettely lisää oikeusturvariskejä ja rajoittaa turvapaikanhakijoiden oikeuksia (luku 4.2.2)

EU-paktin rajamenettely ja ehdotettu harkintavallan käyttö eli rajamenettelyn laajin mahdollinen käyttöön otto lisäävät riskiä siihen, ettei hakijan perusteita saada selvitettyä ja ettei mahdollista haavoittuvaa asemaa, tuen tarvetta ja kansainvälisen suojelun tarvetta tunnisteta menettelyn alkuvaiheessa tai lainkaan. Turvapaikkamenettelyn alkuvaiheessa tapahtuva hätiköinti ja oikeusturvan heikentäminen estävät laadukkaan menettelyn toteutumisen

Rajamenettelyssä valituksella ei ole automaattista lykkäävää vaikutusta, mikä yhdessä nopeuden kanssa lisää merkittävästi riskiä ehdottoman palautuskiellon loukkaamiseen. Lyhyet valitusajat ja määräajat Suomen alueelle jäämistä koskeville hakemuksille eivät turvaa sitä, että hakijat tosiasiallisesti ehtivät hankkia avustajan tai että avustajalla on riittävästi aikaa laatia asianmukainen valitus ja täytäntöönpanokieltihakemus.

Rajamenettelyn laajin mahdollinen käyttöönotto johtaa myös hallinto-oikeuksien kuormittumiseen lisäämällä kiireellisesti tehtäviä välipäätöksiä ja vie resursseja varsinaisten valitusten käsittelystä. Se lisää myös kiireellisesti laadittuja ja kiireen takia usein puutteellisia valituksia sekä täytäntöönpanokieltä (eli oikeutta jäädä maahan) koskevia hakemuksia. Kiireellisen työn lisääminen edellyttää merkittävää resurssien lisäystä sekä hallinto-oikeuksille että oikeusapuun.

Rajamenettely on oletetusti perusteettomille hakemuksille tarkoitettu nopeutettu menettely. Jo tämä lähtöoletus yhdessä rajamenettelyn tiukkojen aikataulujen ja olosuhteiden kanssa heikentää väistämättä menettelyn laatua ja vaarantaa erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien hakijoiden perusteiden selvittämisen.

Esitys ei sisällä mitään konkreettisia takeita eikä siitä selviä miten ehdotetussa rajamenettelyssä voitaisiin tosiasiallisesti turvata asianmukaiset olosuhteet ja menettelyt, joissa voitaisiin huomioida lapsen etu ja oikeudet sekä muiden haavoittuvassa asemassa olevien tunnistaminen ja oikeudet täysimääräisesti tai lähellekään sitä.

On huomattava, että menettelyasetuksen mukaan rajamenettelyyn on ohjattava esimerkiksi hakemukset, joiden tekijä on kotoisin maasta, josta tulleista alle 20 %:lle eli jopa joka viidennelle on Euroopan unioninssa myönnetty kansainvälistä suojelua. Tämä tarkoittaa, että rajamenettelyyn ohjautuu myös hakijoita (mm. Irakin kansalaiset) joiden kohdalla on keskeistä nimenomaan henkilökohtaisten perusteiden arviointi ja joita ei lähtömaan perusteellakaan lähtökohtaisesti tulisi pitää perusteettomina hakemuksina. Myös ottaen huomioon se, että Maahanmuuttovirasto ehdotuksen mukaan hoitaisi

puhuttelut pääsääntöisesti etänä, niin haavoittuvan aseman tunnistamisen ja perusteiden selvittämisen mahdollistaminen edellyttää, että rajamenettelyssä turvataan mahdollisuus henkilökohtaisiin tapaamisiin avustajan kanssa. Tämä edellyttää myös henkilökohtaisiin tapaamisiin liittyvien kustannusten korvaamista asianmukaisesti.

Ehdotettu liikkumisvapauden rajoittaminen rajamenettelyssä merkitsee käytännössä tosiasiallista vapaudenriistoa eli de facto -säilöönottoa, erityisesti kun alueelta poistuminen johtaisi hakijan säilöönottoon. Tosiasiallinen vapaudenriisto kuuluu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan soveltamisalaan ja edellyttää muun muassa vapaudenriiston perusteiden viipymätöntä ilmoittamista sekä mahdollisuutta saattaa sen laillisuus tuomioistuimen arvioitavaksi.

Pakolaisneuvonta katsoo, että rajamenettelyn laajimmasta mahdollisesta käyttöönotosta tulee jatkossa luopua. Laajin mahdollinen käyttöönotto ei mahdollista oikeusturvan ja yhdenvertaisen kohtelun turvaamista.

Pakolaisneuvonta katsoo, että alaikäiset perheineen sekä muut haavoittuvassa asemassa olevat hakijat tulee rajata rajamenettelyn ulkopuolelle, ja sekä käytännön että lain tasolla tulee turvata, että rajamenettelyyn ei ohjata lapsia, lapsiperheitä eikä haavoittuvassa asemassa omaavia hakijoita. Myös säilöönotto tulee kieltää näiden ryhmien osalta.

Pakolaisneuvonta katsoo, että rajamenettely on lopetettava viipymättä, jos ilmenee viitteitä hakijan haavoittuvasta asemasta. Haavoittuvuuden ja erityistarpeiden asianmukaista selvittämistä ei ole mitenkään turvattu ehdotetussa rajamenettelyssä. Rajamenettelyssä oleville hakijoille on turvattava viivytyksetön pääsy oikeusapuun aina ennen turvapaikkapuhuttelua. Lisäksi rajamenettelyyn osallistuville viranomaisille ja toimijoille on turvattava jatkuva ja laadukas koulutus haavoittuvuuden tunnistamisesta ja huomioon ottamisesta.

6 Oleskelulupasääntelyn muutokset vaikeuttavat oleskeluluvan saamista (luku 4.2.3)

Kertomuksessa nostetaan hyvin esiin vuodesta 2015 lähtien tehdyt useat lainmuutokset, joilla on vaikeutettu oleskeluluvan saamista ja lisätty paperittomuutta. Tällä hallituskaudella keskeisin paperittomuutta lisäävä lakimuutos on ollut ulkomaalaislain 35 §:n kansallinen matkustusasiakirjavaatimus ja 36 §:ään syyskuussa 2024 säädetyt lukuisat epäämisperusteet (36 ja 36 e-d ja f §§). Muutokset ovat johtaneet hakijoiden ja heidän perheidensä kannalta täysin kohtuuttomiin ja myös yhteiskunnan edun vastaisiin tilanteisiin. Näiden muutosten jälkeen esimerkiksi lyhytaikainenkin paperittomuus ja viranomaisten laittomaksi katsoma oleskelu on oleskeluluvan epäämisperuste, vaikka kaikki muut oleskeluluvan edellytykset täyttyisivät.

Ulkomaalaislain 35 §:n muutos johti myös siihen, että Somalian kansalaisten lisäksi esimerkiksi kansalaisuudettomilta vietiin täysin mahdollisuus saada oleskelulupa työn, yrittäjyyden tai opintojen perusteella.

Toukokuussa 2025 voimaan tulleella lainmuutoksella muutettiin ulkomaalaislain 3 ja 40 §:in eriteltiin laillinen oleskelu ja laitton oleskelu sekä oikeus oleskella. Nämä muutokset ovat johtaneet siihen, että Maahanmuuttovirastosta kielteisen jatkolupapäätöksen tai oleskeluluvan peruuttamispäätöksen saaneiden katsotaan olevan laittomasti maassa, vaikka heillä on oikeus oleskella odottaessaan tuomioistuimen päätöstä tekemäänsä valitukseen. Käytännössä seurauksena oli se, että valitusvaiheessa nämä ihmiset tippuvat jo valitusaikana pois Kelan myöntämältä asumisperusteiselta sosiaaliturvalta (Kelan linjaus tullut voimaan 1.4.2026) eli käytännössä palvelujen osalta hyvinvointialueiden vastuulle eli paperittomille tarkoitettuihin palveluihin tai huonossa turvaverkkojen ulottumattomiin. On myös huomattava, että Maahanmuuttoviraston tekemien kielteisten jatkolupapäätösten määrä ja osuus on suunnilleen kaksinkertaistunut vuodsta 2023 vuoteen 2025. Tänä vuonna on tammi-helmikuussa tehty jo noin 530 kielteistä jatkolupapäätöstä.

Pakolaisneuvonnan käytännön työssä näkyy myös se miten lukuisat tiukennukset ja monimutkainen sääntely ovat myös omiaan lisäämään yhä useamman Suomessa oleskeluluvalla asuvan ihmisen ja hänen perheensä kohdalla riskiä siihen, että muuttuneessa elämäntilanteessa, ilman asiantuntevaa ja ajantasaista neuvontaa hakija voi saada kielteisen jatkolupapäätöksen tai peruuttamispäätöksen eikä osaa ajoissa eli ennen Maahanmuuttoviraston päätöstä hakea oikealla perusteella jatkolupaa. Pakolaisneuvonnan käytännön työssä tulee jatkuvasti esiin tilanteita, joissa hakija ei ole saanut Maahanmuuttovirastolta, oikeusaputoimistosta tai mistään yksilöllisen tilanteensa huomioivaa ja oikeaa neuvontaa, mikä on johtanut siihen, että hän on vasta kielteisen päätöksen ja karkottamispäätöksen saatuaan osannut hakea oikealla perusteella jatkolupaa.

Esimerkiksi Eduskunnassa käsiteltävänä oleva maastapoistamista koskeva esitys (HE 51/2026 vp) ja siinä ehdotettu ulkomaalaislain 36 b:n tiukennus tarkoittaa käytännössä, että mikäli esimerkiksi avioerotilanteessa puoliso ei ole ennen perhesidelman peruuttamispäätöstä tai kielteistä jatkolupapäätöstä hakenut jatkolupaa jollain toisella, esimerkiksi työn, perusteella, hänelle tehtäisiin jatkossa kielteinen päätös, jos hän hakee valitusvaiheessa ja vaikka hänellä on ollut hakemusta jättäessään oikeus oleskella ja vaikka hän muuten täyttäisi kaikki luvan myöntämisen edellytykset. Tämä on erittäin ongelmallista, koska ihmisten ei voi edellyttää ymmärtävän asiantuntijoillekin erittäin vaikeasti avautuvan lainsäädännön määräyksiä ja saatavilla oleva neuvonta on täysin riittämätöntä.

Myös esimerkiksi tapauksessa, jossa henkilön jatko-oleskelulupa on evätty siitä syystä, että hänen palkkatulonsa ovat olleet jonkin aikaa liian matalalla tasolla tai oleskelulupa on peruutettu ns. 3 kuukauden työttömyyssäännön

perusteella, esitys tarkoittaisi, että henkilö ei voisi valitusvaiheessa hakea ja saada uutta lupaa saadessaan uuden työn, joka täyttää lupaedellytykset. Tätä ei voi pitää sen enempää yksin kuin yhteiskunnankaan edun mukaisena, järkevänä eikä kohtuullisena.

7 Oleskeluluvan saaneiden mahdollisuuksia kotoutua Suomeen ja elää perheensä kanssa on helpotettava (luku 4.3)

Kertomuksessa nostetaan hyvin esiin lainmuutoksia ja -tulkintaa, joilla on käytännössä merkittävästi lisätty oleskeluluvan saaneiden epävarmuutta ja vaikeutettu kotoutumista. Näistä keskeisimpinä Pakolaisneuvonnan käytännön työssä näkyvät kansainvälisen suojelun välikaikaistaminen ja uudelleen arviointi, perheenyhdistämisen tiukennukset sekä pysyvän oleskeluluvan ja kansalaisuuden saamisen merkittävä vaikeuttaminen. Pakolaisneuvonta kannattaa valtuutetun suosituksia.

Pakolaisneuvonta katsoo, että tilapäistä suojelua saaneiden lisäksi poissuljentaluvan saaneiden pysyvä tilapäistäminen tulee arvioida uudelleen. Kuten Yhdenvertaisuusvaltuutettu nostaa esiin, niin tiukennuksen jälkeen tilapäistä suojelua saavat eivät voi saada pysyvää oleskelulupaa tai kansalaisuutta. Ns. poissuljentaluvan saaneiden kohdalla tilanne johtaa kohtuuttomaan ja yhteiskunnan edun vastaiseen tilanteeseen, kun henkilöt jätetään loputtamaan rangaistuksenomaiseen yhden vuoden lupakierteeseen usein ilman mahdollisuutta saada oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä ulkomailla tapahtuneelle rikosepäilylle, ilman mahdollisuutta saada perhettä turvaan ja ilman oikeutta tehdä työtä eli pakotettuna sosiaaliturvan varaan, ilman mahdollisuutta turvata työnteolla toimeentulonsa.

Pakolaisneuvonnan käytännön työssä on jo pitkään korostunut vakavat ongelmat ja kohtuuttomat vaatimukset sekä käytännön että lain tasolla liittyen erityisesti kansainvälistä suojelua saaneiden perheenyhdistämiseen.

Pakolaisneuvonta katsoo, että kansainvälistä suojelua saavien oikeus perhe-elämäänsä tulisi turvata viipymättä lainmuutoksilla sekä perus- ja ihmisoikeusmyönteisellä laintulkinnalla.

8 Lapsen oikeuksien toteutuminen on turvattava (luku 4.4 ja 5.5)

Kertomuksessa nostetaan perustellusti vahvasti esille lapsen oikeudet ja ongelmat lapsen edun arvioinnissa. Pakolaisneuvonnan käytännön työssä näkyy jatkuvasti, että tällä hetkellä lapsen etua ei arvioida eivätkä lapsen oikeudet toteudu lain ja esimerkiksi lapsen oikeuksien yleissopimuksen edellyttämällä tavalla oleskelulupa- ja turvapaikkamenettelyssä.

Pakolaisneuvonta teki vuonna 2015 selvityksen lapsen edun arvioinnista kansainvälistä suojelua ja oleskelulupaa perhesiteen perusteella koskevissa päätöksissä. Selvityksessä esille tulleet ongelmat jatkuvat edelleen.

Pakolaisneuvonta katsoo, että perhe-elämän suojan ja lapsen oikeuksien tulisi suojata yhtä lailla ulkomaalaisia kuin suomalaisia. Esimerkiksi lapsen oikeus perhe-elämäänsä ei saa olla kiinni siitä, onko lapsi tai hänen jompikumpi vanhemmistaan ulkomaalainen.

Pakolaisneuvonta katsoo, että kuten valtuutetun kertomuksessa vaaditaan, niin lapsen edun ensisijaisuus tulee vahvistaa myös ulkomaalaislain tasolla ja se tulee huomioida lain soveltamisessa.

Lasten säilöönotto tulee vihdoin kieltää.

9 Maastapoistaminen ja sen valvonta (luku 5)

Kertomuksessa on nostettu esiin kattavasti huomioita liittyen maastapoistamiseen. Kertomuksessa esiin nostetut ongelmat nousevat esiin myös Pakolaisneuvonnan juristien käytännön työssä. Pakolaisneuvonta kannattaa kertomuksessa esitettyjä suosituksia.

Palaututukset ovat osa toimivaa maahanmuuttopolitiikkaa, mutta esimerkiksi turvapaikanhakijoiden kohdalla edellyttää laadukasta turvapaikkaprosessia, mukaan lukien menettelylliset takeet sekä oikeusturvan ja tehokkaiden oikeussuojakeinojen toteutumista.

Maastapoistamispäätöksen täytäntöönpantavuus eli se, milloin hakija voidaan poistaa maasta, on olennainen seikka hakijan oikeusturvan ja tehokkaiden oikeussuojakeinojen kannalta. Tämän merkitys korostuu turvapaikkamenettelyssä, jossa on aina kyse ehdottoman palautuskiellon arvioinnista. Jos turvapaikanhakija käännytetään virheellisen päätöksen seurauksena, Suomi valtiona ja päätöksen tekoon ja täytäntöönpanoon osallistuneet viranomaiset rikkovat ehdotonta palautuskieltoa. Väärän kielteisen päätöksen täytäntöönpanon seuraamukset ovat turvapaikanhakijan kohdalla korvaamattomia ja korjaamattomia.

Kansainvälistä suojelua koskevissa asioissa on kyse ehdottomien palautuskieltojen loukkaamisesta eli väärän kielteisen päätöksen täytäntöönpanon seuraamukset ovat korjaamattomia ja korvaamattomia. Kun on kyse siitä, että henkilö saattaa kotimaassaan joutua kidutetuksi tai muun palautuskieltojen vastaisen kohtelun kohteeksi, käännytyksen täytäntöönpano tekee valituksen käytännössä merkityksettömäksi. Nykyiset säädökset ja käytäntö koskien maastapoistamispäätöksen täytäntöönpanoa ovat liian epäselviä. Näin erityisesti haettaessa täytäntöönpanokielloa korkeimmasta hallinto-oikeudesta.

Pakolaisneuvonta katsoo, että tehokkaiden oikeussuojakeinojen turvaamiseksi tulisi jatkossa hakijalle turvata myös menettelyasetuksen mahdollistama laaja oikeus oleskella jäsenvaltion alueella valituksen käsittelyajan (valituksen lykkäävä vaikutus, artikla 54). Tämä turvaisi parhaiten tehokkaat oikeussuojakeinot sekä palautuskiellon noudattamisen käytännössä. Se myös selkeyttäisi menettelyjä ja vapauttaisi tuomioistuinten resursseja keskittyä itse valitusten käsittelyyn, sen sijaan että nyt käsiteltävänä oleva ehdotus lisäisi huomattavasti tuomioistuimelle tehtäviä kiireellisiä hakemuksia, niiden käsittelyä ja kiireellisten välipäätösten tekemistä.

Pakolaisneuvonta katsoo, ettei kolmannen maiden kansalaisten perus- ja ihmisoikeuksien rajoittaminen ja nopeuden painottaminen Petteri Orpon hallitusohjelmassa ja esimerkiksi paluuasetuksessa tarkoitetulla tavalla ole oikeusvaltioperiaatteen mukainen eikä kestävä keino paluiden tehostamiseksi. Humanitaarista maahanmuuttoa koskevassa keskustelussa ja päätöksenteossa tulee ottaa huomioon myös laajempi tilannekuva, jossa maailmassa on enemmän kotoaan pakoön joutuneita henkilöitä kuin aiemmin sitten toisen maailmansodan. Ainoastaan turvaamalla menettelylliset oikeudet ja riittävät oikeussuojakeinot päätöksentekoprosessissa sekä mahdollistamalla inhimilliset elinolosuhteet ja tukemalla perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista, oikeusvaltioperiaatetta Suomessa ja Euroopassa, voidaan luoda inhimillinen ja laadukas sekä myös kestävällä tavalla tehokas tapa poistaa EU-alueelta ne kolmannen maan kansalaiset, joiden kohdalla oleskeluoikeuden edellytykset eivät täyty. Nopeat prosessit ilman riittäviä muutoksenhakumahdollisuuksia ja tosiasiallisesti tehokkaita oikeussuojakeinoja merkitsevät kohonnutta riskiä sille, ettei yksilöiden oikeusturva toteudu eikä palautuskiellon loukkausta tunnisteta.

Suomen ei tule kannattaa EU:n paluuasetusehdotuksen heikennyksiä palautettavien henkilöiden oikeuksiin.

Päätöksen täytäntöönpanokelpoisuuden ja täytäntöönpanokieltä koskevan hakemuksen osalta tulisi turvata yksiselitteiset selkeät menettelyt sen turvaamiseksi, että valitettaessa hallinto-oikeuteen ja myös korkeimpaan hallinto-oikeuteen, päätöstä ei saa täytäntöönpanna ennen kuin hallinto-oikeus on käsitellyt asiassa esitetyn täytäntöönpanokieltihakemuksen ja hallinto-oikeuden ratkaisu täytäntöönpanokieltihakemuksen osalta annetaan tiedoksi valittajalle. Tällä hetkellä korkein hallinto-oikeus ottaa täytäntöönpanokieltihakemuksen käsittelyyn yleensä vasta kun poliisi on yhteydessä korkeimpaan hallinto-oikeuteen eli poliisi on jo ryhtynyt maastapoistamisen valmisteluun. Seuraavassa kohdassa esitettyyn viitaten tämä on toistuvasti johtanut "läheltä piti" -tilanteisiin erityisesti tilanteissa, joissa asia viedään ylikansallisiin eli haetaan täytäntöönpanokieltä ylikansallisista valituselimistä.

Pakolaisneuvonta pitää erittäin tärkeänä, että ulkomaalaislakiin sisältyvät maastapoistamisen täytäntöönpanoa koskevat säännökset tulee arvioida

kiireellisesti uudelleen oikeusvaltion keskeisten periaatteiden ja velvoitteiden turvaamiseksi.

9.1 Ylikansallisiin tehdyt valitukset ja täytäntöönpanokieltihakemukset

Tapauksissa, joissa kidutuksen uhria ei ole tunnistettu ja hakijalla on todellinen riski joutua käännetyksi ja siten vakavaan vaaraan joutua uudelleen kidutuksen tai muun epäinhimillisen kohtelun kohteeksi, Pakolaisneuvonta on joutunut tekemään kiireellisiä valituksia ja täytäntöönpanokieltohakemuksia muun muassa YK:n kidutuksenvastaiseen komiteaan. Vuodesta 2009 lähtien kidutuksen vastaiseen komiteaan on laadittu 22 valitusta, joista osa koskee useampaa henkilöä, myös lapsiperheitä. Yhtä lukuunottamatta komitea on rekisteröinyt valitukset ja vaatinut valtiota pidättäytymään käännetyksestä. Tällä hetkellä komiteassa on vireillä 4 valitusta, joista viimeisin eli tammikuussa 2026 viety koskee lapsiperhettä. Muissa tapauksissa, hakijan kansainvälisen suojelun tarve on tunnistettu vasta komitean otettua valituksen käsiteltäväksi ja vaadittua Suomea pidättäytymään käännättämisestä, minkä jälkeen valituksen käsittely komiteassa on lopetettu.

Pakolaisneuvonnan YK:n kidutuksen vastaiseen komiteaan tekemistä valituksista kuusi on käsitelty loppuun saakka, ja komitea on todennut Suomen viranomaisten lainvoimaisen päätöksen olleen ehdottoman palautuskiellon vastainen. Näissä tapauksissa on ollut kyse vakavasti traumatisoituneista kidutuksen uhreista, joiden haavoittuvaa asemaa ei ole tunnistettu ja/tai huomioitu asianmukaisesti Maahanmuuttovirastossa, hallinto-oikeudessa eikä korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Tapaukset ovat näyttöä siitä, että normalimenettelyssäkään ei koko turvapaikkamenettelyn aikana ole tunnistettu selviäkään tapauksia. Tapaukset osoittavat myös nopeutta painottavan tehostamisen ja oikeusturvaheikennysten vaaralliset seuraukset haavoittuvan aseman ja perusteiden tunnistamiseen sekä myöhempien hakemusten merkityksen palautuskiellon noudattamisen turvaamisessa.

YK:n kidutuksenvastainen komitea antoi vuonna 2023 kaksi ratkaisua Suomea vastaan. Näistä jälkimmäisessä, 12.12.2023 julkaistussa ratkaisussa H.U. v. Suomi (CAT/C/78/D/1052/2021), komitea vahvisti, että Suomen viranomaiset epäonnistuivat keuhällä 2016 kansainvälistä suojelua hakeneen, traumatisoituneen nuoren naisen haavoittuvan aseman ja erityistarpeiden tunnistamisessa ja huomioon ottamisessa sekä tulevaisuuden uhan arvioinnissa. H.U. haki Suomesta kansainvälistä suojelua juuri samoihin aikoihin, kuin komitea oli juuri todennut Suomea vastaan annetussa ratkaisussa ja vastaavassa tapauksessa vastaavat virheet (ks. 25.6.2015 julkaistu E.K.W. v. Suomi, CAT/C/54/D/490/2012). H.U.:n kohdalla valtio myönsi komitean käsittelyssä kansallisessa menettelyssä tapahtuneet useat virheet, jotka liittyivät haavoittuvan aseman tunnistamiseen, terveydentilan selvittämiseen ja lausuntojen huomioon ottamiseen sekä uusintahakemuksen tutkimatta

jättämiseen, mutta myönsi hakijalle turvapaikan vasta komitean ratkaisun jälkeen.

Valituksen ylikansallisiin voi tehdä vasta siinä vaiheessa kun kaikki kansalliset tehokkaat oikeusuojakeinot on käytetty, niin käytännössä valitus ja täytäntöönpanokieltihakemus ylikansallisiin joudutaan tekemään yleensä hyvin lähellä maastapoistamispäätöksen täytäntöönpanon ajankohtaa. Tämä on omiaan ja on myös käytännössä liian usein johtanut ns. läheltä piti tilanteeseen ja myös tilanteeseen, että hakija on käännytetty ennen kuin ylikansallinen sopimusvalvontaelin ehtii ratkaista täytäntöönpanokieltihakemuksen.

Viimeksi elokuussa ja joulukuussa 2025 sekä edelleen tammikuussa 2026 jouduttiin ns. läheltä piti tilanteeseen, kun poliisi kieltäytyi odottamasta Pakolaisneuvonnan juristin pyytämällä tavoin, että YK:n kidutuksen vastainen komitea ja joulukuun valituksessa YK:n ihmisoikeuskomitea ehtii ratkaista täytäntöönpanokieltihakemukseen ennen kuin poliisi ryhtyy täytäntöönpanemaan maastapoistamista. Kaikissa kolmessa tapauksessa valitus ja täytäntöönpanokieltihakemus saatiin tehtyä poliisin ilmoittamassa täysin kohtuuttomassa aikataulussa komitealle, mutta kiirehtiminen johti siihen, että komitean vaatimus pidättäytyä täytäntöönpanosta saatiin vasta edellisenä iltana, kun maastapoistaminen oli tarkoitus tapahtua aikaisin aamulla. Nämä lähetäpiti -tilanteet ovat hakijoiden näkökulmasta epäinhimillisiä ja aiheuttavat lisäksi turhaa työtä ja kustannuksia myös poliisille ja yhteiskunnalle.

Poliisihallituksen ohjetta tulisi viipymättä tarkentaa ja täydentää sen turvaamiseksi, että poliisin tulee odottaa maastapoistamista täytäntöönpannessaan, että ylikansalliselle valvontaelimelle tehty täytäntöönpanokieltihakemus ratkaistaan. Lisäksi täytäntöönpanokieltihakemuksen tekemiselle tulee turvata kohtuullinen aika. Tätä edesauttaisi esimerkiksi se, että poliisi hyvissä ajoin ilmoittaa valittajalle ja tämän avustajalle täytäntöönpanon suunnitellusta aikataulusta.

10 Ihmiskauppa

Kertomuksessa on nostettu esiin kattavasti huomioita liittyen ihmiskaupan vastaisen työn kehittämiseen, uhrien auttamiseen, maasta poistamista koskeviin tilanteisiin, kansalaisjärjestöjen rooliin ihmiskaupan uhrien tunnistamisessa ja auttamisessa, sekä rikosvastuun toteutumiseen. Kertomuksessa esiin nostetut huolen aiheet ja ongelmat nousevat esiin myös Pakolaisneuvonnan juristien käytännön työssä. Pakolaisneuvonta kannattaa kertomuksessa esitettyjä suosituksia.

Kuten kertomuksessa nostetaan esiin, kynnys ihmiskaupan uhrin oleskeluluvan myöntämiseksi ulkomaalaislain 52 a §:n erityisen haavoittuvan aseman perusteella on edelleen niin korkealla, että se on käytännössä

saavuttamattomissa. Lisäksi oleskelulupahakemusten käsittelyajat ovat kohtuuttoman pitkiä myös niissä tilanteissa, jossa hakija on asianosaisena ihmiskauppaa koskevassa rikosprosessissa.

Kuten kertomuksessa nostetaan esiin, myös Pakolaisneuvonnan käytännön työssä juristit ovat havainneet, että käytänteet eivät ole selkeitä sen osalta, miten viranomaiset varmistuvat ihmiskaupan uhrin maastapoistamistilanteessa ns. takeista Euroopan neuvoston ihmiskauppayleissopimuksen ja KHO:n ratkaisun 2017:42 mukaisesti. Pakolaisneuvonta haluaa myös nostaa esiin, että uhrin oikeudet eivät ole selkeitä sellaisissa tilanteissa, jossa Suomen viranomaiset eivät saa takeita siitä, että ihmiskaupan uhri saa tarvitsemaansa apua ja tukea paluumaassa, eikä maastapoistamista voida panna täytäntöön.

Kertomuksessa on nostettu hyvin esiin järjestötoimijoiden merkitys ihmiskaupan uhrien tunnistamisessa ja auttamisessa. Järjestöjen resurssit ihmiskaupan vastaiseen työhön tulee turvata jatkossakin. Tämän lisäksi Pakolaisneuvonta haluaa nostaa esiin, että ihmiskaupan uhreille tulee myös tosiasiallisesti taata mahdollisuus saada tarvitsemaansa oikeusapua. Tällä hetkellä Pakolaisneuvonnan juristien käytännön kokemuksen perusteella oikeusaputoimistoilla on hyvin eriävät käytännöt oikeusavun myöntämiseksi ulkoprosessuaalisissa asioissa, ja Pakolaisneuvonnalla on huoli siitä, saavatko ihmiskaupan uhrit tarvitsemaansa oikeusapua. Lisäksi ihmiskaupan uhrin mahdollisuus saada oikeusapulain mukaista maksutonta oikeusapua ulkoprosessuaalisessa asiassa on riippuvainen hänen tuloistaan ja varallisuudestaan. Tämä voi tosiasiallisesti estää oikeudellisen avun saamisen. Mikäli mahdolliset ihmiskaupan uhrit eivät saa tarvitsemaansa oikeudellista neuvontaa matalalla kynnyksellä, se viivyttää ja estää ihmiskaupan ilmituloa.

Kertomuksessa esiin tuotujen huomioiden lisäksi Pakolaisneuvonta haluaa kiinnittää huomiota siihen, että harkinta-aikaa koskeva ulkomaalaislain 52 b ja 52 c §:n mukainen raja on nähdäksemme ristiriidassa Euroopan unionin tuomioistuin ratkaisun C-66/21 sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2004/81/EY kanssa siltä osin, kuin kansallisessa lainsäädännössä harkinta-aika on sidottu laittomaan oleskeluun.

11 Lopuksi

Pakolaisneuvonta katsoo, että Yhdenvertaisuusvaltuutettu nostaa kertomuksessaan esiin ja painottaa yhdenvertaisuuden sekä muiden perus- ja ihmisoikeuksien edistämisen kannalta keskeisiä ja ajankohtaisia kysymyksiä. Keskustelu on erityisen tärkeää aikana, jolloin perus- ja ihmisoikeuksia kyseenalaistetaan ja oikeusvaltion perustaa rapautetaan, populismilla ruokitaan yhteiskunnallista vastakkainasettelua ja rasismia ja esimerkiksi sanavalinnoilla epäinhimillistetään kansainvälistä suojelua hakevia.

Turvallinen ja oikeudenmukainen oikeusvaltio edellyttää että perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat yhdenvertaisesti, mikä ei toteudu tällä hetkellä.

Se miten yhteiskunnassa heikoimmassa asemassa olevien perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat kertoo parhaiten mikä on demokraattisen oikeusvaltion tila ja miten perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat yhteiskunnassa. Aiheen tärkeyttä ja ajankohtaisuutta korostaa se, että tällä hallituskaudella on aiempaa avoimemmin kyseenalaistettu kansainvälisiä ihmisoikeusvelvoitteita ja esimerkiksi sivuutettu perusoikeusrajoitusedellytykset ja laadukkaan lainvalmistelun vaatimukset säädettäessä ulkomaalaisten perus- ja ihmisoikeuksia merkittävästi rajoittavia tiukennuksia. Vuosina 2024- 2026 on toteutettu lukuisia kansainvälistä suojelua hakevia ja saavia sekä muita maahanmuuttaneita koskevia tiukennuksia ilman asianmukaista lainvalmistelua, suurimman osan perusteena yksinomaan poliittisen hallitusohjelman kirjaus.

Oikeusvaltioperiaatetta noudattavalla valtiolla, hallituksella ja sen jokaisella viranomaisella on velvollisuus suojella ihmisoikeuksia ja aktiivisesti edistää niiden toteutumista sekä kansallisesti että EU-tasolla. Julkisen vallan tehtävästä turvata perus- ja ihmisoikeudet ja oikeudellisesta velvollisuudesta aktiivisesti edistää ja varmistaa kyseisten oikeuksien toteutuminen on säädetty perustuslain 22 §:ssä. Lisäksi perusoikeuskirjassa ja Euroopan Unionin perussopimuksissa, esimerkiksi SEU 2 artiklassa säädetään nimenomaisesti Unionin perustana olevien arvoten olevan ihmisarvon kunnioittaminen, oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen.

Pakolaisneuvonta katsoo, että on viipymättä ryhdyttävä toimenpiteisiin ratkaisun löytämiseksi siihen miten rakennamme Suomesta entistä turvallisemman ja hyväksyvämmän yhteiskunnan kaikille täällä asuville ja tänne muuttaville, jossa myös ihmiskaupan uhri ja turvapaikanhakija saavat asialleen oikeudenmukaisen käsittelyn. Kuten yhdenvertaisuusvaltuutettu toteaa, niin ennakkoluulojen ja rakenteellisen syrjinnän purkaminen on välttämätöntä yhdenvertaisemman yhteiskunnan luomiseksi.

Marjaana Laine
johtava lakimies
Pakolaisneuvonta ry